

.....
Ключевые слова: мировоззрение, аграрная реформа, социальная жизнь, медицина, образование, гражданское сознание, ментальность.

Korotkova E. A. VIEW WORLD POSITIONS OF THE UKRAINIAN PEASANTRY IN THE CONDITIONS OF AGRARIAN TRANSFORMATIONS 1906 – 1916.

The author of this article made an attempt to analyze social transformations in the life of Ukrainian peasants under the conditions of agricultural reforms in 1906 – 1916. The article gives an analyze transformations of main positions of peasant world view of Ukrainian peasants civil-conscience transformations under the conditions of social and economic reforms. The author referred to modern researches of Ukrainian and foreign specialists and made the conclusions based on the originals, archives funds and monographic sources analyze.

Key words: world view, social life, agricultural reforms, medicine, education, civil-conscience, mentality.

УДК- 94(477.43) «1918»

В.В. Галатир

ДІЯЛЬНІСТЬ ЗЕМСТВ В ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ У ОСВІТНІЙ ТА КУЛЬТУРНІЙ СФЕРАХ ЖИТТЯ ДОБИ ГЕТЬМАНАТУ П.СКОРОПАДСЬКОГО

На основі опублікованих та неопублікованих джерел автор зробив спробу висвітлити та дати короткий аналіз діяльності земств Правобережної України у освітній та культурній сферах в квітні-грудні 1918 р.

Ключові слова: земства, освіта, культура, Гетьманат, Правобережна Україна.

Основою духовного, соціально-економічного поступу суспільства є розвиток освіти та культури. Розбудова культурно-освітньої сфери в сучасній Україні потребує залучення досвіду попередніх років, насамперед періоду Української революції 1917-1921 рр., адже освіта та культура нерозривно пов'язані з державотворчими процесами.

Унікальним в цьому відношенні є досвід земських органів Правобережної України доби Гетьманату П.Скоропадського. В нелегких умовах було реформовано структуру земських управ, вживались заходи щодо збереження у функціональному стані економіки краю, розвитку освіти, медичного забезпечення населення Правобережжя. Проте варто зазначити, що для виконання своїх безпосередніх функцій перед земствами поставали серйозні проблеми - відсутність коштів, постійні конфлікти з центральною владою.

Протистояння земств і більшовицького режиму в роки революції призвели до упередженого та необ'єктивного висвітлення діяльності земських органів у радянській історіографії. І хоча в роки незалежності кількість досліджень з земської тематики значно зросла, однак період Української Держави П.Скоропадського досі залишається мало дослідженим.

Проблему земств в контексті революційних подій висвітлювали Д.Дорошенко [1], І.Верховцева [2], М.Баюк [3], А.Боровик [4], П.Григорчук, О.Яременко [5], Т.Харченко [6], О.Завальнюк [7], В.Стецюк [8].

Метою дослідження є висвітлення та аналіз діяльності земств Правобережної України у освітній та культурній сферах життя в квітні-грудні 1918 року.

Земські самоврядування в Правобережній Україні були створені набагато пізніше ніж в інших частинах України і одразу опинились у специфічних умовах, в тому числі й фінансових. Видатки земств розподілялися на обов'язкові (утримання земської пошти та кінних станцій, житла для чинів поліції, оплата відряджень місцевим чиновникам, утримання місць покарання, улаштування та утримання великих шляхів і споруд, пристаней за межами міст, і тд.) та необов'язкові (фінансове забезпечення заходів по охороні здоров'я, роботи закладів народної освіти, протипожежної та ветеринарної справи, розбудова та утримання телефонної і телеграфної мереж, піклування про сільське господарство, тощо) [9].

Гетьманський уряд в питаннях розбудови місцевого самоврядування дотримувався дореволюційних підходів. Земства являли собою напівгромадські - напівдержавні установи, які

..... виконували доручення уряду щодо управління місцевим господарством. Був визначений правовий статус земств [10]. До компетенції земських установ було віднесено лише питання культурно-господарського розвитку своєї місцевості. Політична діяльність земств заборонялася. Земськими справами відало Міністерство внутрішніх справ, яке мало право призначати й звільняти особовий склад земських управ. Губернські та повітові старости отримали право необмеженого контролю за діяльністю земств. Вони затверджували рішення земських управ, могли вносити зміни до особового складу і навіть розпускати їх. Тимчасово було призупинено скликання повітових і губернських земських зборів, їхні повноваження перейшли до управ [11]. На земських посадах було поновлено чимало старих земських фахівців. Для контролю та перевірки діяльності повітових та волосних земств у кожному повіті утворювалися місцеві ревізійні комісії.

Незважаючи на всю складність стосунків які виникли між земствами та гетьманською адміністрацією, в цілому ряді питань земці і представники місцевої влади активно взаємодіяли. Це стосується насамперед роботи в сфері освіти і культури.

Діяльність земств в освітній галузі відбувалася у таких основних напрямках: сприяння впровадженню загального початкового навчання в краї, поширенню позашкільної освіти, розвитку професійної та вищої освіти. Земства засновували школи, фінансували їх діяльність, розробляли навчальні плани і програми, постачали шкільну навчальну літературу.

Одним з показників роботи земств щодо розвитку освіти є розміри її фінансування органами самоврядування. Витрати Подільської губернської народної управи на народну освіту значно зросли з 1917 р. до кінця 1918 р., однак слід і враховувати інфляцію яка мала місце в цей період. В бюджеті Київського повітового земства на 1918 р. із загальної суми 4361745 крб. 34 коп. на освіту призначалось 2105695 крб. 44 коп. (з них на початкову освіту – 1632993 крб. 99 коп.) [12].

Губернськими земствами створювалися мережі дошкільних виховних закладів. Перший подібний заклад Подільська губернська земська управа відкрила в липні 1918 р. в Кам'янці-Подільському за сприяння товариства «Просвіта» та міської управи. Газета «Освіта» писала: «Дітей одвідує садок в середньому – 30 душ. В більшості це – діти бідноти. При садкові діти отримують чай з хлібом і гарячий сніданок... Садок не перериває своєї роботи й на зиму. А щоби дати можливість дітям найбільшій родини одвідувати садок взимку, Управа постановила видати на взування і одіж дітей 2500 карб.» [13]. З метою ознайомлення, роз'яснення та здобуття прихильності серед жителів регіону до відповідних дошкільних навчальних закладів губернська управа проводила лекції на вчительських курсах у Балтському та Могилівському повітах. 13 листопада 1918 р. з ініціативи відділу освіти губернської народної управи відбулась нарада з питань дошкільного виховання. На ній було обговорено проблеми, які виникли та продумано шляхи подальшого вдосконалення роботи з дітьми дошкільного віку.

Одним із провідних напрямків роботи земств в освітній сфері було розширення мережі початкових шкіл. Кількість шкіл якими опікувалось земство значно зросла й тому, що управління колишніми церковнопарафіяльними школами та їхнім майном передавалось міським і земським шкільним управам [14]. Більшість початкових і вищих початкових шкіл утримувалися повністю або частково за рахунок земських самоврядувань. 9 вересня 1918 р. в Волинській губернії Луцькою міською управою була відкрита перша міська нижча початкова школа в передмісті Красне. У квітні 1918 р. Вінницькі повітові земські збори ухвалили рішення просити у Міністерства народної освіти і губернського земства кошти на відкриття 12 вищих початкових шкіл та художньої майстерні кустарних виробів, на організацію позашкільних заходів виділити по 50000 крб., та кредит на придбання підручників. Як бачимо, повітове земство на той час не мало змоги самостійно профінансувати заплановані ним освітні заходи. Були випадки, коли батькам пропонували самостійно купувати книги, папір, та інші шкільні приладдя, як це було в Кам'янецькому повіті у 1918 р. [15]. Деякі земства мали змогу лише частково фінансувати школи. Так, в с.Баламутівка Проскурівського повіту земство сплачувало 500 крб. річних оренди приміщення для земської школи, інші 100 крб.- місцевий священник [16]. Відбувалася й реорганізація професійних шкіл. Зокрема ремісничу школу в м. Брацлаві було перетворено в середньотехнічну та прирівняно до вищої початкової школи [17]. У вищі школи було перетворено й Вінницьке, Могилівське двохкласне і Проскурівське та Балтське однокласні єврейські училища [18]. Зростала загальна кількість і вищих початкових шкіл. Всього із загального числа близько 80 вищих початкових шкіл, що відкрились на Поділлі

.....
в період 1917-1918 рр., 29 було створено за рахунок коштів земств різних рівнів [19]. 10 грудня 1918 р. відбулося засідання Кам'янецької повітової управи. Обговорюючи перспективи розвитку освіти в повіті було вирішено в наступному році «мати в кожній волості вищу початкову школу», створити в с. Кутківцях селянську гімназію «за зразком селянської гімназії в Кам'янці-Подільському» [20]. Будувались нові приміщення для гімназій. Так, Міністерство освіти спільно з земствами, сільськими громадами та меценатами зібрало кошти на будівництво приміщення української гімназії в селищі Тростянець Брацлавського повіту [21]. У травні 1918 р. з евакуації до Луцька повернулись чоловіча та жіноча гімназії, почали працювати сім приватних шкіл [22].

В період Гетьманату проводились заходи щодо українізації шкіл, надання системі освіти національного характеру. Свідченням цього є розпорядження міністра освіти М. Василенка і директора департаменту А. Лещенка від 10 серпня 1918 р. про те, щоб місцева влада ввела в школах, де навчаються діти-українці, українську мову викладання, щоб початкові школи на 1918-1919 навчальний рік були забезпечені достатньою кількістю вчителів і підручників. Йшлося не лише про відновлення роботи українських шкіл у містах, а й про термінове відкриття шкіл у селах та забезпечення їх педагогічними кадрами [23]. У 1918 р. в Кам'янецькому повіті за участю земств було українізовано 111 початкових шкіл, в Проскурівському – 14 [24].

Також вживались заходи для розбудови шкіл національних меншин. На Київських повітових земських зборах у квітні 1918 р. піднімалось питання про прийняття на земське утримання єврейських шкіл повіту. Дану проблему доручили вивчити управі, після чого до її обговорення мали повернутись збори [25].

За 1918 р. шкільна система в Правобережжі була в основному сформована. До 1 вересня 1918 р. тільки на Поділлі відкрилось 140 навчальних закладів: 31 нижча початкова школа (1-4 роки навчання), 79 вищих початкових шкіл (3-4 роки навчання), 30 середніх шкіл (8-11 класи) [26]. В Брацлавському повіті на 1 вересня 1918 р. було відкрито 8 вищих початкових шкіл, в той час, як до квітня 1918 р. тут діяло всього 6 відповідних навчальних закладів [27]. В Кам'янці-Подільському діяло 3 вищих початкових школи, лише з 1 вересня 1918 р. в селах повіту було відкрито 6 таких шкіл [28].

Увага земств приділялась не лише відкриттю освітніх закладів, але й забезпеченню їх інвентарем, підручниками та навчальним приладдям, наданню методичної допомоги вчителям. Активно над розповсюдженням навчальної літератури працював відділ народної освіти Подільської губернської народної управи, який заснував центральний книжковий склад. Тут були зібрані всі підручники, надруковані в Подільській земській друкарні [29]. Всі органи місцевого самоврядування Міністерством народної освіти циркулярно повідомлялись про те, що в 1918-1919 навчальному році книги вийдуть з друку в такій кількості і по такій ціні, що всі земства на Україні зможуть забезпечити свої школи учбовими посібниками для навчання українською мовою.

Важливим напрямком роботи було поширення позашкільної освіти. Крім загальноосвітніх курсів, викладались також спеціальні, метою яких було підвищення кваліфікації певних категорій земських та державних працівників. Згідно з рішенням Ради Міністрів від 9 травня 1918 р. Міністерство освіти спільно з земствами організувало курси українознавства для вчителів. Курси працювали з 1 червня по 1 вересня 1918 р. в 64 містах в тому числі й Правобережної України. Вони були 3-х типів: для викладачів вищих навчальних закладів, для вчителів середніх і вищих початкових шкіл, для народних учителів (початкових шкіл) [30]. У програмі курсів було викладання української мови і літератури, історії мистецтва, історії і географії України, арифметики, сільського господарства, школознавства, принципів нової школи, термінології з усіх предметів. Подільське губернське земство виділило курсистам 12 тис. крб. допомоги на різні витрати [31]. Для їх проведення Вінницька повітова управа виділила 5 тис. крб. та по 150 крб. допомоги кожному вчителю, а також направила листи до губернської управи та Міністерства народної освіти з проханням надати фінансову допомогу. Цю ініціативу підтримали Брацлавська, Гайсинська, Кам'янецька, Могилівська, Ново-Ушицька та Летичівська повітові управи [32]. За ініціативою губернського відділу народної освіти земства виділили по 6 250 крб. допомоги слухачам [33].

Трьохмісячні курси мали відбутись для вчителів польських і єврейських шкіл. Для польської громади такі курси організувались в Києві, Вінниці та Житомирі [34]. Курси для

.....
вчителів єврейських шкіл мали пройти в Києві [35]. В квітні 1918 р. Подільське губернське земство профінансувало проведення курсів диригентів українських хорів. Окрім курсів, що проводились час від часу, існували також постійно діючі вечірні школи, також підпорядковані відділам чи підвідділам позашкільної освіти.

Долучались земства і до розбудови системи вищої освіти. Надалі земське самоврядування продовжувало опікуватись Кам'янець-Подільським державним українським університетом. Кам'янецькі повітові земські збори в липні 1918 р. постановили видати йому протягом 5 років 250 тис. крб. [36]. Ще 10 тис. виділялось щорічно на стипендії для бідних студентів та утримання їдальні університету. А 15 листопада 1918 р. губернська земська управа звернулася до ради професорів університету з проханням направити частину з виділеної управою суми в 129 тис. крб. на поліпшення умов побуту викладачів та співробітників університету [37].

Про становище освіти в Волинській губернії свідчать матеріали преси: «... становище шкіл, народної освіти в сих повітах з часу розгону демократичних земських управ перш за все погіршало. Треба сказати що початкова народня освіта на Волині дуже і дуже кепсько стоїть, мабуть найгірше з усіх земель в Україні, але тепер коли до них представили таких людей що видавати гроші на школи та удержання вчителям вважають «не розумною тратою грошей» становище її буде трагічне...» [38]. З метою виявлення бажань батьків щодо мови, якою б навчалися в початкових школах їхні діти в 1918 р. на Волині шкільна рада губернського земства провела анкетування [39]. Такий захід свідчить про демократичні підходи земств щодо освіти.

Заходи земств в культурній сфері були переважно спільними з культурно-просвітницькими організаціями, насамперед «Просвітами». Вони активно підтримували зусилля «Просвіт» щодо створення в селах бібліотек, клубів тощо. Справою заснування бібліотек-читалень в період Гетьманату займались, як органи влади так і культурно-освітні організації. В зв'язку з 50- річчям письменницької і громадської діяльності Д. Марковича, спілка земств України ухвалила відкрити дві народних бібліотеки - читальні на Волині і Поділлі, в селах, які визначить ювіляр [40]. Прикладом піднесення бібліотечної справи на Волині стало створення бібліотеки в Луцькій чоловічій гімназії, де було зібрано цінну наукову літературу. Саме у 1918 р. за сприяння міської управи, інтелігенції міста та завдяки активній участі депутата міської Думи П.Дерев'янка у Луцьку було відкрито велику Публічну бібліотеку [41].

Для підвищення культурного та освітнього рівня сільського населення створювалися інститути книгонош. Питання організації книгонош в Подільській губернії розглядалися ще 19 квітня 1918 р. на засіданні губернських земських зборів. Вони вирішили з 1 травня заснувати відповідний інститут, та виділити 92 400 крб. на заробітну платню та 30 тис. крб. на закупівлю книг [42]. Для більш широкого розповсюдження книг, серед населення, Могилів-Подільська народна управа радила книгоношам співпрацювати з сільськими кооперативами, щоб вони відкривали книжкові магазини. Свідченням того, що повітові управи і надалі продовжували розвивати систему книгоносіння є низка постанов щодо вдосконалення цього напрямку роботи [43].

Здійснювались заходи для розвитку музейної справи. Продовжував існувати краєзнавчий музей при Подільській губернській управі. Брацлавська повітова земська управа в жовтні 1918 р. ухвалила рішення про відкриття земського музею з природничо-історичним, кустарним, сільськогосподарським, педагогічним відділами, а надалі планувалось створити й інші [44]. На заснування Подільського краєвого художньо-промислового і наукового музею в м. Вінниці Подільська губернська управа виділила 5 500 крб. [45], Вінницька міська дума - 5 тис. крб., а Ольгопільська і Летичівська народні управи разом - 5 500 крб. [46]. Не дочекавшись розв'язання проблеми з виділення приміщення під музей «Мури» його було відкрито 18 серпня в чотирьохкімнатній квартирі В. Коренева, який працював у Вінницькому реальному училищі, захоплювався колекціонуванням. Значна частина його колекції увійшла до перших фондів музею [47]. У Волинській губернії при «Товаристві дослідників Волині», яким опікувалося губернське земство, у 1918 р. також заходилися відкривати краєзнавчий музей [48].

Важливим елементом роботи земств була видавнича діяльність. У 1918 р. на Поділлі губернська управа за підтримки товариства «Просвіта» почала видавати часопис «Життя Поділля» [49]. Своєрідним виданням Подільського земства стала одноденна газета «Свято

Поділля», присвячена відкриттю Кам'янець-Подільського державного українського університету що вийшла 22 жовтня 1918 р. [50].

Ще у 1917 р. з ініціативи Канівського повітового земства, земські установи Правобережної України розпочали роботу по впорядкуванню могили Т.Г.Шевченка. Політичні та економічні події кінця 1917 - початку 1918 р. загальмували збір коштів та проведення цих робіт. Робота відновилася з обранням в квітні 1918 р. головою Київського губернського земства С.Петлюри. Протягом квітня-липня 1918 р. надійшло близько 50 тис. крб. від 52 земських та громадських установ України, Тираспольської земської управи, Воронежського споживчого товариства та інших установ. До Канева у травні 1918 р. виїхала комісія у складі С.Петлюри, Є.Лукашевича, А.Ніковського, художника-архітектора Д.Дяченка, голови Київської «Просвіти» О.Лотоцького, інженерів та членів Київської губернської земської управи. Комісія розглянула питання технічного влаштування компелксу. Комплекс вирішено було назвати «Тарасовий стан», побудувати готель в українському стилі. Було встановлено прямий зв'язок з Києвом човнами та шосейними шляхами, завезено обладнання, посуд, будівельні матеріали, налагоджено роботу земської пошти [51].

Отже, земські установи Правобережної України попри скрутне становище досягли чималих успіхів в українізації народної освіти в регіоні, збереженні та пропаганді надбань народної культури. Загалом культурно-освітня діяльність Правобережних земств засвідчила, що вони сприяли виконанню важливих завдань національного розвитку, створювали кращі умови для розбудови країни, піднесення загального освітнього рівня її громадян, збереження етнокультурної спадщини народу, піднесенню його національної самосвідомості.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Дорошенко Д. Історія України. 1917-1923 рр.; У 3 т. Українська Гетьманська Держава 1918 року. - Ужгород, 1930.; Нью-Йорк, 1954. - Т. 2. - 510 с.
2. Верховцева І. Г. Діяльність земств Правобережної України (1911-1920 рр.): дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Верховцева Ірина Геннадіївна. - Черкаси, 2004. – 235 с.
3. Баюк М.І. Культура і освіта на Поділлі в 1917-1920 рр.// Історія України: маловідомі імена, події, факти. - К., 1996.- С.156-176
4. Боровик А.М. Діяльність комісії видавничого відділу Міністерства освіти та мистецтва по підготовці українських підручників за гетьманату (квітень-грудень 1918 р.) // Нукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Історичні науки.- Т.14: На пошану академіка І.С. Винокура.- Кам'янець-Подільський, 2005.- С.265-274
5. Григорчук П.С., Яременко О.І. Реалізація реформи органів державного управління та самоврядування в Подільській губернії в 1918 р. // Матеріали Х Подільської історико-краєзнавчої конференції.- Кам'янець-Подільський, 2000.- С.361-364
6. Харченко Т. О. Становлення місцевих органів виконавчої влади та самоврядування в Українській Державі (квітень-грудень 1918 р.): Дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Харченко Тетяна Олексіївна. — Полтава, 2000. — 281 с.
7. Завальнюк О.М., Стецюк В.Б. Земства Поділля в добу Української революції 1917-1920 рр. / О.М.Завальнюк, В.Б.Стецюк.- Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. - 220 с.
8. Стецюк В.Б. Земства Правобережної України в період української національно-демократичної революції 1917-1920 рр. : Дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Стецюк Вадим Борисович. - Чернівці, 2009. - 240 с.
9. Завальнюк О.М., Стецюк В.Б. Земства Поділля в добу Української революції 1917-1920 рр. / О.М.Завальнюк, В.Б.Стецюк.- Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009.-С. 24 - 25
10. Яременко О.І. Державне управління в Україні в період гетьманату (квітень — грудень 1918 р.): Дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Яременко Олександр Іванович. — К., 1999. - С.16
11. Копиленко О., Копиленко М. Місцеве самоврядування і місцева адміністрація Української гетьманської держави // Місцеве та регіональне самоврядування в Україні. - К., 1992. - Вип. 3. - С. 23 – 24
12. Стецюк В.Б. Земства Правобережної України в період української національно-демократичної революції 1917-1920 рр. : Дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Стецюк Вадим Борисович. - Чернівці, 2009.- С.146
13. Справа дошкільного виховання на Поділлі // Освіта. – 1918. - №1. – С.17
14. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України.- Ф. 1064.- Оп.1.- Спр.12.- арк.85
15. Баюк М.І. Освітньо-просвітницькі перетворення на Поділлі в 1918-1920 рр. / М.І.Баюк // Історія України: маловідомі імена, події, факти. – Вип.9. – К.: Рідний край, 1999. – С.216
16. З життя України й Поділля // Село.- № 44, 45.- С. 26

Наукові записки

17. ЦДАВО України. - Ф. 2201. - Оп. 2. - Спр. 336. - арк. 33
18. Преобразование низших училищ в высшее // Слово Подоліи. - 1918. - 4 июня. - С 1
19. Університет і Земство. Розмова з головою Подільської Губерніяльної Народної Управи В.К.Приходьком // Свято Поділля. - 1918. - 22 жовтня. - С.7
20. Народа по питанням дошкільного виховання при Губернській Народній Управі 13 листопада 1918 р. // Освіта. - 1918. - №2. - С.16
21. ЦДАВО України. - Ф. 2201. - Оп. 2. - Спр. 1. - арк. 96
22. Мацюк Н., Комар В. Волинь в державотворчих процесах доби Гетьманату [1918 р.] Павла Скоропадського // Консерватизм і державотворення в Центрально-Східній Європі. - Луцьк; Люблін, 1997. - С. 47
23. Мацюк Н. Культурно-освітня політика гетьмана П. Скоропадського на Волині. - Луцьк, 1998. - С.23
24. Дровозюк Л.М. Земські школи Поділля на початку ХХ ст. / Л.М.Дровозюк // Матеріали ІХ Подільської історико-краєзнавчої конференції. - Кам'янець-Подільський, 1995. - С.38
25. Державний архів Київської області. - Ф.1239. - Оп.126. - Спр.2. - арк.16
26. Проект єдиної школи на Україні. Основна школа / Передмова П. Холодного - Кам'янець-Подільський: Накладом Міністерства народної освіти, 1919. - Кн. 1. - С.3 -9
27. ЦДАВО України. - Ф.2201. - Оп.2. - Спр. 74. - арк.4 зв.
28. ЦДАВО України. - Ф.2201. - Оп.2. - Спр. 68. - арк.1
29. Державний архів Вінницької області. - Ф.Д-173. - Оп.1. - Спр.83. - арк.2-3
30. ЦДАВО України. - Ф.2201. - Оп.2. - Спр. 39. - арк.107
31. ЦДАВО України. - Ф.2201. - Оп.2. - Спр. 458. - арк.3
32. Державний архів Хмельницької області. - Ф.Р-260. - Оп.1. - Спр.38. - арк.1-2
33. ДАХО. - Ф.Р-260. - Оп.1. - Спр.41. - арк.15
34. ЦДАВО України. - Ф.2201. - Оп.1. - Спр. 53. - арк.19
35. Постанова про асигнування в розпорядження МНО 87 700 крб. на організацію курсів для вчителів єврейських шкіл // Державний вісник. - 1918. - 11 липня. - С. 3
36. ДАХО. - Ф.Р-260. - Оп.1. - Спр.40. - арк.19-20 зв.
37. Завальнюк О.М. Матеріальне становище викладачів, працівників та студентів Кам'янець-Подільського державного українського університету / О.М.Завальнюк // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: Історичні науки. - Т.2 (4). - Кам'янець-Подільський, 1998. - С.112-124
38. м.Житомир, дня 6 листопада, 1918 року // Волинська газета. - 1918. - № 48- С.1
39. м.Житомир, дня 4 жовтня, 1918 року // Волинська газета. - 1918. - № 25. - С. 3
40. Центральний державний архів громадських об'єднань України. - Ф.5. - Оп.1. - Спр.76. - Арк.9
41. Мацюк Н. Культурно-освітня політика гетьмана П. Скоропадського на Волині. - Луцьк, 1998. - С.27
42. Земская жизнь // Слово Подоліи. - 1918. - 12 июня. - С1
43. Постанови Проскурівської Повітової Управи в справах по позашкільній освіті // Освіта. - 1918. - №1. - С. 19
44. Местная хроника // Подольская мысль. - 1918. - 3 ноября. - С.2
45. ДАХО. - Ф.Р-260. - Оп.1. - Спр.1. - арк.39 зв.
46. ЦДАВО України. - Ф.2457. - Оп.1. - Спр. 46. - арк.19
47. Єрліх Л. Д. З історії Вінницького краєзнавчого музею / Л. Д. Єрліх // Культура Поділля: історія і сучасність : 2-га наук.-практич. конф., присвячена 500-річчю м. Хмельницького., 27-29 серпня : матеріали. - Хмельницький, 1993. - С. 213
48. Абрамович Н. Про «Товариство дослідників Волині» // Волинська народня газета. - 1918. - № 22. - С. 15
49. Животко А. Історія української преси. - К.: Наша культура і наука, 1999. - С.265
50. Пашенко О. Як зароджувався державний український університет на Поділлі // Свято Поділля. - 1918. - 22 жовтня. - С.6
51. Верховцева І. Г. Діяльність земств Правобережної України (1911-1920 рр.): дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Верховцева Ірина Геннадіївна. - Черкаси, 2004. - С.168-169

Галатър В.В. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЗЕМСТВ В ПРАВОБЕРЕЖНОЙ УКРАИНЕ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ И КУЛЬТУРНОЙ СФЕРАХ ЖИЗНИ ВРЕМЕНИ ГЕТМАНАТА П.СКОРОПАДСКОГО.

На основе опубликованных и неопубликованных источников автор сделал попытку осветить и дать короткий анализ деятельности земств Правобережной Украины в образовательной и культурной сферах в апреле-декабре 1918 г.

Ключевые слова: земства, образование, культура, Гетманат, Правобережная Украина.

Galatir V.V. ACTIVITY OF ZEMSTVOS IN RIGHT-BANK UKRAINE IN THE EDUCATIONAL AND CULTURAL SPHERES OF LIFE OF TIME OF GETMANATOU P.SCOROPADSCOGO.

On the basis of the published and unpublished sources an author did an attempt to light up and give the short analysis of activity of zemstvos of Right-bank Ukraine in educational and cultural spheres in an April-December 1918.

Keywords: zemstvos, education, culture, Getmanat, Right-bank Ukraine

УДК 94(415). 091

Г.М. Красніцька

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА О. А. ЯНАТИ, ЗАСНОВНИКА БОТАНІЧНОЇ СЕКЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО НАУКОВОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ (1918–1927)

Статтю присвячено висвітленню короткої біографії та розкриттю основних аспектів діяльності професора О. А. Янати зі встановлення та розгортання дослідницької роботи Ботанічної секції Сільськогосподарського наукового комітету України. Також розглянуто досягнуті результати ботанічної секції, її наукові здобутки. Розкрито внесок О. Янати у створення та діяльність даної секції, основні принципи її науково-організаційної діяльності.

Ключові слова: Ботанічна секція, Сільськогосподарський науковий комітет, селекція, програма, бюро, бібліографія.

Мета даної статті – ознайомитись із біографією О. А. Янати та його діяльністю зі становлення і розгортання дослідницької роботи Ботанічної секції при Сільськогосподарському Науковому Комітеті України (БС СГНКУ), що займалася вивченням питань прикладної сільськогосподарської ботаніки, а саме дослідженням рослин, які акліматизувалися та повинні були вирощуватися на території України, і рослин природної флори, що мали значення для потреб народного господарства країни.

Аналізуючи останні публікації з приводу дослідження проблем становлення, розвитку та діяльності БС СГНКУ, можна виділити праці таких вчених та авторів, як Н. Околітенко, В. Вергунова, с. Коваленко, О. Сердюк,

А. Веретьохіна, Л. Рогальчук С. Скороходова, Г. Шуйський, В. Борейко, Н. Горлова, О. Пилипчук, А. Коробченко, В. Онопрієнко та ін. У своїх роботах вони розкрили сутність основних проблем при створенні ботанічної секції та розгортання подій, які відбувалися впродовж її діяльності.

Яната Олександр Алоїзович народився в м. Миколаєві у сім'ї садівника. 1906 року Олександр Янати виповнилося вісімнадцять, він навчався на агрономічному відділенні Київського політехнічного інституту. Багато місця в його житті займала революційна діяльність. У підпільних гуртках його знали як Тараса. 1917 року Олександр Яната пориває стосунки з партією, до якої належав: його не влаштовує притаманний їй національний нігілізм [1].

З 1918 року він — один з фундаторів та керівників сільськогосподарського комітету України при Наркомземі. Яната, як агроном-практик, висловлювався проти колективізації, вважаючи, що тому процесу мають передувати глибокі економічні дослідження.

Формально діяльність Ботанічної секції природничого відділу Міністерства земельних справ розпочалася 27 квітня 1918 року – з дня призначення завідувачем секції професора О. Янати. Остаточне оформлення Ботанічної секції природничого відділу СГВКУ відбулося після ухвалення на засіданні 13 березня 1919 року відповідної програми діяльності. З цього часу діяльність Ботанічної секції була дещо обмежена і уповільнена, оскільки під час гетьманату П. Скоропадського робота СГВКУ була фактично припинена. До складу секції на той час, крім О. Янати, входив і діловод [2].

Незважаючи на невтішне становище, БС продовжувала свою роботу переважно зі збирання та систематизації матеріалів з української ботанічної термінології і номенклатури за всіма напрямками ботаніки.

Уже в 1919 році Ботанічна секція в своєму складі нараховувала 8 бюро: 1) бюро насіннезнавства, 2) бюро мікології та фітопатології, 3) бюро бур'янів, 4) бюро лучної та болотяної флори і кормових рослин, 5) бюро лікарських рослин, 6) бюро технічних рослин, 7) бюро хлібних рослин, 8) флористичне бюро [1].